

บทที่ 1

บทนำ

สภาพปัญหา

สัจธรรม(axiom) หนึ่งที่มีผู้กล่าวอยู่เสมอคือ “เด็กในวันนี้ก็คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” หรือ “เด็กที่ดีในวันนี้ก็คือผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า” การคงอยู่ของสัจธรรมนี้จะเห็นได้ว่าแม้แต่ในบริบทของโลกสังคมในปัจจุบันก็ตาม สัจธรรมนี้ก็ยังคงอยู่ไม่เสื่อมคลาย ซึ่งได้เป็นภาพสะท้อนของตัวแปรบางอย่างที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่ดีของเด็กไม่ว่าจะเป็นสภาพทางครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม หรือการศึกษา ซึ่งต่างก็เป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการสร้างเด็กหรือเยาวชนที่ดีในอนาคต โดยเฉพาะในสังคมที่ได้ชื่อว่าเป็นระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีความประสงค์หรือต้องการที่จะสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้กับเด็กโดยผ่านสถาบันที่สำคัญที่สุดนั่นก็คือสถาบันการศึกษาใน “โรงเรียน”

ซึ่งก็ได้มีการยอมรับกันมากขึ้นทุกทีว่าโรงเรียนนั้นมีหน้าที่รับใช้สังคม ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกอันหนึ่งที่ทำหน้าที่เลือกสรรและรับรองบุคคลเพื่อบรรจุเข้าสู่ระดับชั้นของตำแหน่งต่างๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การได้รับการศึกษาสูงย่อมหมายถึงการมีโอกาสที่จะได้งานทำที่ดีกว่า มีเกียรติสูงกว่า และมีอิทธิพลทางการเมืองมากกว่าอีกด้วย กล่าวโดยย่อแล้ว โรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดการเลือกวิถีชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษเพราะ 3 ใน 5 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้ออกจากระบบโรงเรียนโดยไม่เรียนต่อ ผลก็คือวิถีชีวิตในอนาคตของเด็กๆ เหล่านี้ได้ถูกขีดเส้นตายไว้เสียแต่ต้นมือ¹

ดังนั้นโรงเรียนจึงมีผลอย่างมากต่อการสร้างภาพ สร้างเอกลักษณ์ที่ดีให้แก่เด็กได้ โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างภาพแบบประชาธิปไตยให้กับเด็ก แต่การที่จะสร้างลักษณะความ

¹ กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, รายงานการวิจัยประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา: ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา (พระนคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2517), อ้างถึงใน เสน่ห์ จามริก, การเมืองกับการศึกษาของไทย (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 1-2.

เป็นประชาธิปไตยนั้น มันไม่ได้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของการศึกษาหรือการถ่ายทอดความรู้ ทางการเรียนการสอนในห้องเรียนอย่างเดียวไม่แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญสองอย่างคือ“ปรัชญา”และ“สภาพแวดล้อม”การศึกษา ปรัชญาการศึกษานั้นเป็นพื้นฐานในการบอกถึงเป้าหมายของการศึกษาส่วนสภาพแวดล้อมนั้นเป็นการบอกถึงสภาพต่างๆที่มีผลต่อระบบการศึกษาเช่น กระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน, การเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ของครูต่อนักเรียน, กระบวนการเรียนการสอนที่สร้างความคิดเห็นทางการเรียนหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักเรียนอย่างเสรี ฯลฯ เพราะฉะนั้นทั้ง “ปรัชญาการศึกษา”และ“สภาพแวดล้อม”ของแต่ละโรงเรียนจึงมีผลต่อการสร้างพฤติกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเด็ก ซึ่งโรงเรียนในที่นี้ผู้วิจัยได้สนใจในการศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนหมู่บ้านเด็กซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในชนบทที่มีปรัชญาการศึกษาเฉพาะของตัวเองกับโรงเรียนถาวรวิทยาซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในตัวเมือง นั่นคือในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กนั้นปรัชญาการศึกษาจะเน้นที่เสรีภาพ ดังนั้นลักษณะในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กจึงเป็นสภาพที่ให้ความคิดที่เสรีกับเด็ก เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมทางความคิดเห็นได้อย่างเสรี และทั้งครูและเด็กนักเรียนนั้นสามารถที่จะเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับได้อย่างเท่าเทียมกัน แต่ภายใต้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนในตัวเมืองอย่างโรงเรียนถาวรวิทยานั้น ซึ่งก็เหมือนกับโรงเรียนสามัญศึกษาโดยทั่วไป ที่สภาพแวดล้อมและปรัชญาได้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กมาก เช่นการบังคับเข้าเรียน การบังคับทำการบ้านหรือดูหนังสือหรือการที่ครูเป็นผู้ให้อย่างเดียว เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนแต่มีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแก่เด็กทั้งสิ้น เพียงแต่เป็นการให้การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

ดังนั้นปรัชญาและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของสองโรงเรียน จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างพฤติกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเด็กแตกต่างกันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อที่จะศึกษาว่าสภาพแวดล้อมและปรัชญาการศึกษาที่ต่างกันนั้นจะมีผลต่อการสร้างการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กแบบประชาธิปไตยต่างกันหรือไม่โดยดูเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนหมู่บ้านเด็กกับโรงเรียนถาวรวิทยาเช่นกระบวนการเรียนการสอน, ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นต้น

2. เพื่อที่จะทราบถึงว่าตัวแปรต่างๆไม่ว่าจะเป็นเพศ, อายุ, ศาสนา, การศึกษา, พื้นฐานทางครอบครัว ฯลฯ นั้นมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กหรือไม่

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ขอบเขตการศึกษาโดยใช้โรงเรียน 2 โรงเรียนคือ

1. โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนหลักในการทำวิจัย
2. โรงเรียนถาวรวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยนำมาเปรียบเทียบ ส่วนสาเหตุที่ใช้โรงเรียนนี้นั้น สาเหตุก็เพราะว่า

- 2.1) มีลักษณะเป็นโรงเรียนเอกชนเหมือนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก
- 2.2) เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองซึ่งเด็กส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสภาพทางครอบครัวที่พร้อมกว่าเด็กในโรงเรียนหมู่บ้านเด็กมาก
- 2.3) เป็นโรงเรียนที่ผู้ทำวิจัยเคยศึกษามาในระดับประถมศึกษาปีที่ 3-6 ดังนั้นการประสานงานกับทางโรงเรียน หรือทางครูในโรงเรียนที่ได้เคยสอนผู้วิจัยมา จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพได้

ส่วนระดับชั้นของการศึกษานี้ ผู้วิจัยจะใช้ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายปีที่ 4-6 เพราะว่าเป็นระดับชั้นที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจและง่ายต่อการเก็บข้อมูล

สมมุติฐานของการวิจัย

สมมุติฐานนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีคือ

1. สมมุติฐานหลัก
-ปรัชญาและสภาพแวดล้อมการศึกษาที่ต่างกันจะทำให้มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยต่างกัน
2. สมมุติฐานหาความสัมพันธ์ คือการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ดังนี้

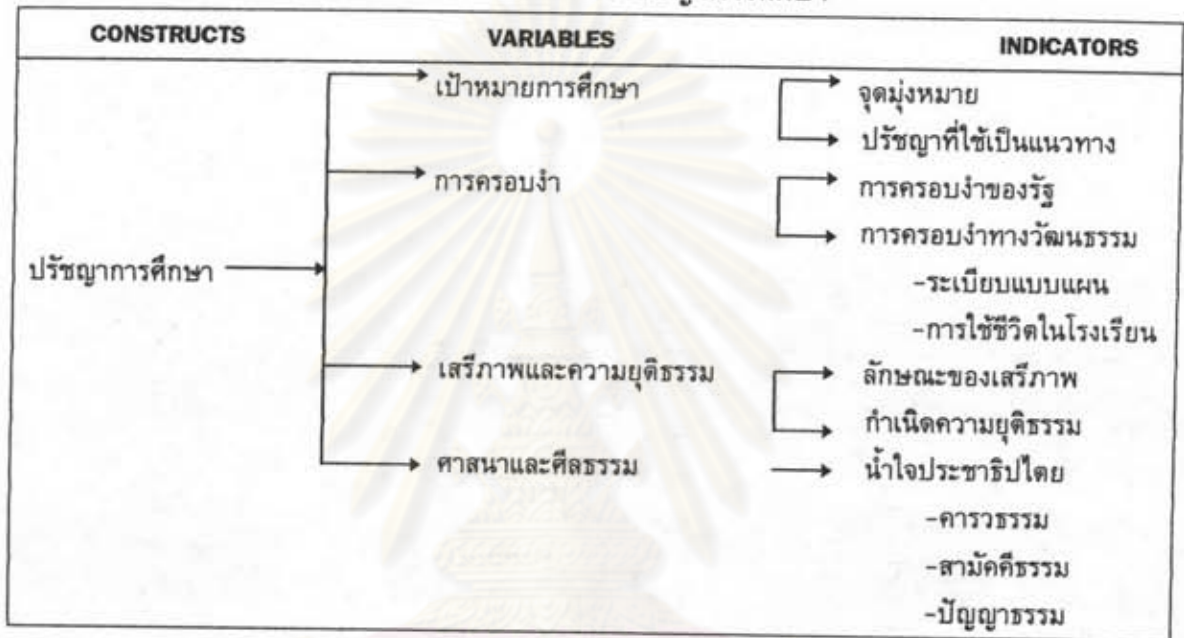
- เพศมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมือง
- อายุมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมือง
- ศาสนามีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมือง
- ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมือง
- พื้นฐานทางครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมือง

ซึ่งจากสมมุติฐานนี้สามารถที่จะ Operationalization คือเป็นการตัดสินใจว่าจะวัดตัวแปรได้อย่างไร² หรือเป็นกระบวนการของการแปลงรูปแนวความคิดจากนามธรรมไปสู่ดัชนีที่

² Ted Gurr, Politimetrics, (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1972), Chap.3,

สังเกตได้ทางรูปธรรม³ ซึ่งสามารถแบ่งการกระจายแนวความคิดได้คือ ภาวะสันนิษฐาน (constructs), ตัวแปร (variables) และ ดัชนี (indicators)⁴ และในงานวิจัยนี้ตัวแปรหนึ่งที่สำคัญต่อกระบวนการแปลงรูปให้ง่ายต่อความเข้าใจคือ ปรัชญาการศึกษา และสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพ 1.1 โครงสร้างปรัชญาการศึกษา

หมายเหตุ :- เนื้อหาเรื่องปรัชญาการศึกษาจะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเกต, สัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อที่จะดูว่าปรัชญาการศึกษามีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง หรือมีผลต่อแนวทางแบบประชาธิปไตยหรือไม่

³ Marcus E. Ethridge, *The Political Research Experience*, (Armonk : M.E. Sharpe. 1990) Chap. 3, p. 33.

⁴ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *ศาสตร์แห่งการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2529), หน้า 103.

ภาพ 1.2 โครงสร้างสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา

หมายเหตุ :- การได้มาของข้อมูลในส่วนนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีสัมภาษณ์จากครู-อาจารย์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นหลักซึ่งวัตถุประสงค์ก็เพื่อที่จะดูว่าสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา จะมีผลต่อการเอื้ออำนวยต่อความเป็นประชาธิปไตยของเด็กหรือไม่

ประโยชน์ของการวิจัย

ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเด็กและทราบถึงว่าปรัชญาการศึกษาและสภาพแวดล้อมที่ต่างกันนั้นจะมีผลต่อการสร้างประชาธิปไตยหรือไม่ ซึ่งเป็นแนวทางต่อการสร้างระบบการศึกษาไทยในอนาคตได้

คำจำกัดความในการวิจัย

1 การเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) หมายถึงการเรียนรู้ของเด็กระดับประถมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติ, ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมือง และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนหมู่บ้านเด็กกับนักเรียนโรงเรียนถาวรวิทยา

2 แนวคิดประชาธิปไตย (democracy conception) เป็นแนวความคิดที่นำมาใช้วัดความเป็นประชาธิปไตยโดยจะดูจากหลักการสำคัญ คือ หลักเสรีภาพ, หลักความเสมอภาค, หลักเหตุผล, หลักเสียงข้างมาก และหลักกฎระเบียบ ฯลฯ

3 นักเรียน (student) หมายถึงนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

4 การศึกษา (education) หมายถึงการสอนและการเรียนรู้โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นการสอนและการเรียนเฉพาะในโรงเรียน วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย แต่ครอบคลุมถึงการสอนและการเรียนรู้ภายนอกสถาบันเหล่านี้ด้วย⁵ เช่นการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชน, ครอบครัว ฯลฯ

5 ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาเป็นการแสวงหาเป้าหมายของการศึกษาส่วนการศึกษาเป็นความพยายามที่จะนำเป้าหมายนั้นไปปฏิบัติ ปรัชญาจึงเป็นการบอกเป้าหมายของแต่ละโรงเรียนว่ามีแนวทางไปในทางใด

6 สภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา หมายถึงสภาพบรรยากาศของสถานที่ในรูปของความเป็นเมืองหรือชนบทของสถานที่นั้น และรวมถึงบรรยากาศของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน หรือบรรยากาศของกระบวนการเรียนการสอนในที่นั้นๆ ฯลฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ ภูซังค์ เฟ่งศรี, "การศึกษาคืออะไรและประโยชน์ของการศึกษา," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ ปีที่ 5, ฉบับที่ 4 (พฤศจิกายน, 2513), หน้า 17.

การเสนอทวิจย

การวิจัยเรื่องปรัชญาการศึกษากับประชาธิปไตยนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัยออกเป็น 8 บทคือ

บทที่ 1 บทนำว่าด้วยความเป็นมาของสภาพปัญหา, วัตถุประสงค์ในการวิจัย, ทฤษฎีแนวความคิดในการวิจัย, ขอบเขตของการวิจัย, สมมุติฐานในการวิจัย, ประโยชน์ของการวิจัย, คำจำกัดความในการวิจัย

บทที่ 2 ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

บทที่ 3 ปรัชญาการศึกษากับการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของเด็ก

บทที่ 4 ระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 5 ปรัชญาการศึกษาเปรียบเทียบ

บทที่ 6 สภาพแวดล้อมโดยเปรียบเทียบกับการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

โดย

บทที่ 7 บทวิเคราะห์

บทที่ 8 บทสรุปและข้อเสนอแนะในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย